

**TUŽBA BOSNE I HERCEGOVINE PROTIV SRBIJE I CRNE GORE ZA
GENOCID**

**PROSECUTION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AGAINST
SERBIA AND MONTENEGRO FOR GENOCIDE**

Stručni članak

*Mr. sc. Željko Petrović**

Sažetak

Pod genocidom u Bosni i Hercegovini uglavnom se misli na genocid u Srebrenici izvršen od strane snaga srpske vojske srpnja 1995. godine, sa ciljem uništenja svih Bošnjaka u tom području, ali i na genocid u širem kontekstu označavajući zločin protiv čovječnosti i ratne zločine tokom rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine. Tim pojmom se opisuje kampanja etničkog čišćenja i ubijanja u ratu u Bosni Hercegovini. Bosna i Hercegovina smatrajući da je tadašnja SR Jugoslavija odgovorna za počinjene povrede međunarodnog humanitarnog prava, odnosno za počinjeni genocid u Bosni i Hercegovini, podnijela je tužbu pred Međunarodnim sudom pravde za utvrđivanje njene odgovornosti. Međunarodni sud pravde presudio da su kriteriji genocida sa specifičnim ciljevima (dolus specialis) uništenja Bošnjaka ispunjeni samo u Srebrenici i istočnoj Bosni. U radu se analizirala tužbe Bosne i Hercegovine, kao i presuda Međunarodnog suda pravde. Rad ima za cilj da utvrdi i same posljedice donošenja te presude, odnosno šta je se sa njom postiglo i koji su njeni rezultati imajući u vidu da je se taj spor vodio 14 godina.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, rat, tužba, genocid, ratni zločin.

Abstract

Genocide in Bosnia and Herzegovina mainly refers to the Srebrenica genocide committed by Serbian Army forces in July 1995, with the aim of destroying all Bosniaks in the area, but also genocide in a broader context,

** Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove, Banja Luka, e-mail: petrovicz@yahoo.com*

denoting crimes against humanity and war crimes during the Bosnia and Herzegovina from 1992 to 1995. The term describes the campaign of ethnic cleansing and killing in the war in Bosnia and Herzegovina. Bosnia and Herzegovina, holding that the then FR Yugoslavia was responsible for the violations of international humanitarian law or genocide committed in Bosnia and Herzegovina, filed a lawsuit before the International Court of Justice to determine its liability. The Tribunal has ruled that the criteria for genocide with the specific goals (dolus specialis) of Bosniak annihilation have been met only in Srebrenica and eastern Bosnia. The aim of the paper is to determine the consequences of the judgment itself, that is, what has been achieved with it and what its results are, given that the dispute was conducted for 14 years

Key words: Bosnia and Herzegovina, war, lawsuit, genocide, war crime.

1. UVOD

Država posjeduje pravnu sposobnost, što znači da može biti nosilac prava i obveza, dok djelatna sposobnost znači da je u mogućnosti da samostalno ističe svoje zahtjeve prema drugim subjektima. Država na osnovu svojstva subjekta međunarodnog prava ima sposobnost da neposredno i samostalno odgovara za kršenje obveza po međunarodnom pravu (Degan, 2011: 205). U današnjoj međunarodnoj zajednici u kojoj postoje međunarodne organizacije kao što su Ujedinjeni narodi i Europska unija, postoje ustanovljena pravila koja se odnose na oružane sukobe, pravila za zaštitu ljudskih prava, životnog okoliša i dr. Osnivanjem međunarodnih institucija kao što je npr. Međunarodni sud pravde, nastaje novi sistem vrijednosti i odnosa među državama koji treba da se temelji na međunarodnim zakonima, pravima i odgovornostima (Todorović, 2006: 180) Međunarodnu zajednicu u 20. stoljeću karakteriše borba za ljudska prava, a sa druge strane to je najbrutalnije stoljeće u pogledu njihovog kršenja.

U međunarodnoj zajednici nikad nije postojao međunarodni kazneni sud koji bi bio nadležan da sudi državama za počinjene međunarodne zločine, tako da ne postoji kaznena odgovornost država za počinjena međunarodna protivpravna djela, pa ni ona koja su konvencijama određena

kao međunarodni zločini. Tome doprinosi i okolnost da je neophodan sporazum stranaka u sporu u pogledu nadležnosti kaznenog tribunala. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda može proglasiti neku državu agresorom i po toj osnovi naložiti protiv nje sankcije prema glavi VII Povelje, ali ne može definirati međunarodne zločine ili uslove njihovog izvršenja na normativan način. U kodifikaciji pravila o odgovornosti država za međunarodno protivpravna djela Komisija za međunarodno pravo nije mogla izbjeći taj problem (Degan, 2011).

U periodu od 1992. do 1995. godine Bosna i Hercegovina je bila poprište oružanih sukoba u kojima su učinjena teška, sistematska i masovna kršenja međunarodnog humanitarnog prava, a kao posljedica rata izgubljeni su mnogi ljudski životi, brojno stanovništvo je izbjeglo ili raseljeno, veliki broj osoba se još uvijek vode kao nestale, a učinjene su i druge brojne povrede osnovnih ljudskih prava i sloboda. Sprječavanje nekažnjivosti i suočavanje sa ratnim događanjima označeni su kao jedan od osnovnih preduslova za pomirenje i napredak Bosne i Hercegovine, kako na unutaršnjem tako i vanjskom planu. Bosna i Hercegovina se još uvijek suočava sa prošlošću, čime se dotiče višestrukih dimenzija pravde i ljudskih prava i pitanja kako ratne zločince privesti pred lice pravde, kako zadovoljiti pravdu za žrtve i preživjele, te kako obnoviti ratom razoreno društvo i vratiti povjerenje među narode.

2. POJAM GENOCIDA

Genocid kao samostalno kazneno djelo razvio se nakon Drugog svjetskog rata, donošenjem i stupanjem na snagu Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (Munivrana, 2011). Sam pojam genocid pripisuje se poljskom pravniku Raphaelu Lemkinu koji je izraz skovao spajajući grčku riječ *genos*, kao oznaku za rasu, narod ili pleme, sa latinskim izrazom *cide* (*caedere, occidere*) koji znači ubiti. Lemkin prvi put upotrijebio je taj izraz 1944. godine u svojoj knjizi "*Uloga sila osovine u okupiranoj Europi*" (Lemkin, 1944). On navodi da se pod genocidom misli na destrukciju nacije ili etničke grupe, ali da to ne mora da bude direktna destrukcija, već prije je to koordiniran plan u pravcu uništenja nacionalnih i etničkih grupa (Lemkin, 2005: 79-94). Lemkin je objasnio pojam genocida u smislu da on ne obuhvata samo djela lišavanja života, nego i sprječavanje

samog života, kao i postupke kojima se ugrožavaju život i zdravlje (Lemkin, 1947:147). Prvim suvremenim genocidom smatra se genocid počinjen nad Armencima koji je zbog svoje sistematične prirode postavio okvir za sve buduće genocide (Budimir, 2015:22). Genocid na Armenicima sproveden je 1915. godine od strane Turske (Leupold, 2015).

Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, od 9. prosinca 1948 godine, definirala je “zločin nad zločinima” (Vajs, 1949). Prema Konvenciji ugovorne strane potvrđuju da je genocid međunarodni zločin bilo da je izvršen u vrijeme mira ili rata, te se obvezuju da će ga spriječiti i kazniti.

Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida usvojena je Rezolucijom 260 (III) A, na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 9. prosinca 1948. godine, a stupila na snagu 12. siječnja 1951. godine. Ranije je Opća skupština Ujedinjenih naroda 11. prosinca 1946. godine, Rezolucijom 96 (I), proglasila da je po međunarodnom pravu genocid zločin osuđen od civilizovanog svijeta i u suprotnosti sa duhom i ciljevima Ujedinjenih naroda. Prepoznato je da je genocid u svim periodima povijesti nanosio velike gubitke čovječanstvu, te da je obvezna međunarodna suradnja u cilju oslobađanja čovječanstva od takvog strašnog zla. Pod genocidom se podrazumijeva bilo koje od sljedećih djela, počinjenih sa namjerom da se potpuno ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva:

- ubijanje članova grupe (naroda);
- nanošenje teških tjelesnih ili mentalnih povreda pripadnicima grupe;
- namjerno nametanje grupi teških životnih uvjeta sračunatih da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;
- nametanje mjera kojima je namjera spriječiti rađanje unutar grupe;
- prisilno premještanje djece iz jedne grupe u drugu (Čekić, 2007: 21).

Sljedeća djela bit će kažnjiva:

- genocid;
- planiranje izvršenja genocida;
- direktno i javno podticanje na izvršenje genocida
- pokušaj genocida;
- saučesništvo u genocidu.

Genocid kao kazneno djelo, prema međunarodnom pravu, predstavlja jedan od najtežih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog humanitarnog prava i ispoljava se kao fizički, biološki i nacionalnokulturni (Drost, 1959). Konkretno za nas bitan je fizički koji se sastoji u poduzimanju raznih postupaka sa namjerom potpunog ili djelimičnog uništenja neke nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe (Wise, 1991). Genocid predstavlja zločin po međunarodnom pravu i u slučaju njegovog činjenja utvrđivanje odgovornosti i kažnjavanje predstavlja interes cjelokupne međunarodne zajednice (Cassese, 2002). Genocid se može učiniti i u miru bez postojanja oružanih sukoba, te je za njegovo postojanje neophodan direktan umišljaj.

3. TUŽBA BOSNE I HERCEGOVINE ZA GENOCID

Spor kojeg je pokrenula Bosna i Hercegovina protiv SR Jugoslavije predstavlja međunarodni spor, čiji je predmet pitanje Bosne i Hercegovine da li je u Bosni i Hercegovini u ratu izvršen genocid i da li je SR Jugoslavija kao država kriva za povredu Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida. Činjenicu o postojanju međunarodnog spora, potvrdio je Međunarodni sud pravde u Haagu 3. veljače 2003. godine, potvrđujući svoju nadležnost u ovom predmetu (Hasić, 2011: 159). Treba napomenuti da je sam Međunarodni sud pravde utjecao svojim radom na razvoj međunarodnog prava, te je stvorio svijest o potrebi postojanja međunarodnog sudskog organa međunarodne zajednice koji će postupati u svako vrijeme (Rosenne, 1985: 12).

Tužba Bosne i Hercegovine protiv SR Jugoslavije za genocid, poznata i kao Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore, *de jure* naziv *Primjena Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju genocida*, predstavlja slučaj u kojem je prvi put pred Međunarodnim sudom pravde jedna država optužila drugu državu za genocid (Muller, 2007: 447). Jedan od entiteta Bosne i Hercegovine Republika Srpska, tokom čitavog trajanja postupka osporavao je ovu tužbu.

Bosna i Hercegovina 1993. godine podnijela je Međunarodnom sudu pravde u Haagu tužbu protiv današnje Srbije i Crne Gore, polazeći od toga da je "Jugoslavija isplanirala, pripremila, skovala zavjeru, poticala, ohrabivala, pomagala, podstrekavala i počinila" genocid protiv njenog stanovništva. Odgovor srpske strane bio je očekivan, te je podnijela

protivtužbu, protiv Bosne i Hercegovine za genocid nad Srbima u Bosni i Hercegovini, što je odbačeno 2000. godine.

Saslušanja u procesu protiv Srbije počela su u veljači 2006. godine. U optužnici je izričito navedeno postojanje sistematične prakse etničkog čišćenja građana suverene teritorije Bosne i Hercegovine, te da za to odgovornost snosi cijela država, a ne samo pojedinci. Dana 26. veljače 2007. godine, Međunarodni sud pravde oslobodio je Srbiju optužbe za genocid, presudivši da "Srbija nije počinila genocid ni preko svojih državnih organa, ni preko svojih zvaničnika", kao i da "Srbija nije bila saučesnik u genocidu". Međutim, Sud je iznio mišljenje da Srbija nije iskoristila svoj utjecaj da bi spriječila genocid i nije kaznila one koji su vršili masakre. Međunarodni sud pravde donio je presudu ne ispitavši dokaze koje je srpska vlada podnijela u procesu protiv Slobodana Miloševića pred Haškim tribunalom. Jedina koja je vidjela ove dokumente bila je tužiteljica Haškog tribunala Carla del Ponte, koja piše da zapisnici Vrhovnog vijeća obrane i ostali tajni personalni dosijei pružaju ubjedljive dokaze o tome da je Srbija imala kontrolu nad ratnim naporima Srba u Bosni i Hercegovini i da ih je ona nesumnjivo usmjeravala. Tamo se detaljno navodi kako su srpske vlasti financirale i podržavale ratne napore Srba. Nesumnjivo da je Vojska Republike Srpske bila ogranak jugoslavenske vojske, te da su snage Srbije, uključujući i tajne službe, odigrale bitnu ulogu u zauzimanju Srebrenice i pripremi masakra koji se tamo odigrao.

Pitanje da li akcije Srba u Bosni i Hercegovini predstavljaju genocid podijelilo je znanstvenu zajednicu, analitičare i političare. Autori koji primjenjuju definicije genocida utemeljene na političkim ili društvenim znanstvenim razmišljanjima skloni su da izjednačavaju etničko čišćenje sa genocidom. Norman Cigar tvrdi da je srpska politička, kulturna i crkvena elita stvorila klimu pogodnu za izvršenje genocida tokom rata, te da su srpske snage počinile genocid protiv Bošnjaka. Takođe Michale A. Sels podržava tumačenje da su srpske snage namjeravale da unište bosanske muslimane kao narod. Po istoj logici, neki bosanski, ali i strani znanstvenici tvrde da je izraz etničko čišćenje upotrebljavan samo kao eufemizam, kako bi se prikrila tajna agenda genocida. Srpski zvaničnici i znanstvenici suprotstavljaju se optužujući drugu stranu za genocid, bez obzira na to što Haški tribunal nije smatrao da postoji osnov za podizanje optužnice za genocid.

Izraz genocid često se instrumentalizuje i zloupotrebljava kao što je bio slučaj u SFRJ tokom osamdesetih godina kada je to činjeno od strane srpskog rukovodstva u pogledu stradanja Srba u Drugom svjetskom ratu. Cilj toga bio je održavanje uzajamnih strahova i mržnje među jugoslavenskim narodima u pravcu stvaranja kolektivne svijesti kod srpskog naroda, a sve kao vid pripreme onome što će doći raspadom Jugoslavije (Bogarel, 2011).

Potrebno je napomenuti da je više elemenata etničkog čišćenja koji su primjenjeni na prostoru bivše Jugoslavije u toku oružanih sukoba utjecalo na podizanje optužnice prema odredbama statuta Haškog tribunala:

- Teško kršenje Ženevske konvencije iz 1949. godine (koje obuhvata namjerno ubijanje, mučenje ili nečovječno postupanje, uključujući biološke eksperimente, namjerno izazivanje velikih patnji ili nanošenje teških povreda tijelu ili zdravlju, ekstenzivno uništavanje i prisvajanje imovine, koje nije opravdano vojnom nužnošću i sprovedeno je protivzakonito i nemilosrdno, primoravanje ratnog zarobljenika ili civila da služi u jedinicama neprijateljske sile, namjerno oduzimanje prava ratnom zarobljeniku ili civilu na fer i regularno suđenje, protivzakonita deportacija ili preseljenje ili protivzakonito zatvaranje civila i uzimanje civila za taoce).
- Kršenje zakona ili običaja rata (korištenje otrovnog oružja ili drugog oružja sračunato da prouzrokuje nepotrebnu patnju, nemilosrdno razaranje gradova, varoši ili sela ili devastacija koja nije opravdana vojnom nužnošću, napad ili bombardovanje svim mogućim sredstvima, nebranjanih gradova, sela, prebivališta ili zgrada, zaposjedanje, uništavanje ili namjerno oštećenje institucija posvećenih religiji, dobrotvornom radu i obrazovanju, umjetnosti i znanosti, povijesnih spomenika i umjetničkih i znanstvenih djela, pljačka državnog ili privatnog vlasništva).
- Genocid (djela počinjena s namjerom uništenja, u cjelosti ili djelimično, nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupacije).
- Zločini protiv čovječnosti (usmjereni protiv svake civilne populacije, kao što su ubistvo, istrebljenje, porobljavanje, deportovanje, zatvaranje, mučenje, silovanje, progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi i ostali nečovječni postupci).

Međunarodni sud pravde 27. veljače 2007. godine presudio je da

Srbija ne može se smatrati odgovornom za genocid počinjen u Srebrenici od strane snaga Republike Srpske. Sud je našao da je Srbija prekršila Konvenciju o genocidu time što nije učinila sve što je bilo u njenoj moći da spriječi genocid, a potom nije kaznila niti predala učinioce Haškom tribunalu. Srbija je postala prva zemlja koja je po ocjeni suda prekršila Konvenciju o genocidu, ali Srbija nije postala prva zemlja osuđena za genocid. Tužba Bosne i Hercegovine sadržala je navode da je Srbija direktno odgovorna za genocid počinjen na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine, u namjeri da uništi bošnjačko stanovništvo Bosne i Hercegovine (Hasić, 2011: 159).

Presuda Međunarodnog suda pravde potvrdila je, kao što je to ranije presudio Haški tribunal da su pojedine frakcije Vojske Republike Srpske počinile genocid u Srebrenici u sprnju 1995. godine, ali je istovremeno odbacio navode tužbe da je genocid počinjen na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine (Čekić, 2010: 93). U presudi se navodi da su elementi genocida ostvareni samo na području Srebrenice. Nije dokazano da je genocid počinjen na drugim dijelovima Republike Srpske i pored velikih i plansko osmišljenih stradanja nesrpskog stanovništva i namjera koje su postojale kod srpskih političara u ovom dijelu Republike Srpske, podržanih od strane srpske elite iz Beograda (Čekić, 2013: 365).* Srbija je javno okrivljena za nesprječavanje genocida i za nekažnjavanje i neizručivanje počinitelja, u prvom redu komandanta Vojske Republike Srpske Ratka Mladića. Presuda kojom se zaključilo da Srbija nije počinila genocid usvojena je sa 13 glasova sudija za i 2 protiv. Takođe je sa 11 glasova za i 4 protiv zaključeno da Srbija nije bila ni saučesnik u genocidu, dok je zaključeno da je tokom rata pružala vojnu i finansijsku podršku Republici Srpskoj.

Srbija je okrivljena za nepoštivanje dvije privremene zaštitne mjere koje je izdao Međunarodni sud pravde u travnju i rujnu 1993. godine. Tadašnjoj SR Jugoslaviji naloženo je da učini sve u njenoj moći da spriječi zločin genocida i učini sve da taj zločin ne počine vojne ili paravojne formacije pod njenom kontrolom ili koje imaju njenu podršku. Sudije su

* U Vlasenici, mjestu na Istoku Bosne i Hercegovine u blizini Srebrenice, u toku oružanih sukoba ubijeno je 2.636 Bošnjaka, od toga 408 djece. Imajući u vidu da ovoliko ubijenih civila predstavlja 14% bošnjačkog stanovništva u Vlasenici po popisu iz 1991. godine te da su ubijane porodice u cijelini, roditelji sa djecom, Vlasenica predstavlja općinu koja je po broju žrtava u odnosu na broj stanovnika i broj ubijene djece u samom vrhu. U tom pravcu postoje inicijative da se pokrene postupak za utvrđivanje genocida i u samoj Vlasenici.

zaključile da u srpnju 1995. godine Srbija nije spriječila počinjeni genocid, po mišljenju suda kada su srpske vlasti, trebale da budu svjesne ozbiljnosti situacije.

Međunarodni sud pravde kod donošenja presude, pozivao se na standarde postavljene u slučaju tužbe Nikaragve protiv SAD, kada je presuđeno da nema odgovornosti kod SAD za akcije Kontra gerile i pored toga što su SAD pružale aktivnu i javnu podršku i imale su jednak cilj. Sud je zazuzeo stav da drugi zločini koji se učinjeni na prostoru Bosne i Hercegovine u toku oružanih sukoba predstavljaju ratne zločine, a ne i genocid. Predsjednik Međunarodnog suda pravde Rosalyn Higgins istakla je da se Sud u ovom slučaju bavio genocidom u pravnom i užem smislu rječi, a ne u širem smislu niti ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti. Nakon stjecanja neovisnosti Crne Gore u svibnju 2006. godine, stranka u postupku prema procjeni suda bila je Srbija, a u slučaju utvrđivanja bilo kakve odgovornosti ona će se odnositi na do tada postojeću Srbiju i Crnu Goru, a prije toga SR Jugoslaviju.

U pogledu tužbe Bosne i Hercegovine bila je upitna i nadležnost Međunarodnog suda pravde. SR Jugoslavija 2000. godine zatražila je ponovni prijem u Ujedinjene narode iz čega se može zaključiti da u vrijeme podnošenja tužbe nije se mogla tužiti od strane Bosne i Hercegovine, jer prije toga nije ni bila članica Ujedinjenih naroda. Međunarodni sud pravde nadležan je samo za države članice Ujedinjenih naroda, kao i države koje nisu članice, ali prihvate njegovu nadležnost. SR Jugoslavija prihvatila je sve međunarodnopravne obveze bivše Jugoslavije, a time i Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine. Kako se prema toj Konvenciji prihvata nadležnost Međunarodnog suda pravde po svim sporovima koji nastanu između potpisnica Konvencije vezano za obveze koje iz nje nastanu, Međunarodni sud pravde smatrao se nadležnim (Galli, 2016: 7). Imajući u vidu da je odlučivanje u Bosni i Hercegovini zasnovano na etničkom principu političari iz Republike Srpske iz naprijed navedenih razloga osporavali su ovu tužbu, što je dovodilo i do inicijativa za ukidanje financiranja tužbe, ali nisu uspjeli da se ona povuče.

Ideologija je pokretačka snaga koja je u stanju pokrenuti ljude da čine najteže oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, zabilježene u dosadašnjoj povijesti, među kojima su i zločini zabilježeni na prostorima bivše Jugoslavije u posljednjim decenijama 20. stoljeća (Šarić,

2010: 16). Tako se pod okriljem ideologije genocid u Bosni i Hercegovini često naziva etničkim čišćenjem, sve u cilju prikrivanja stvarnog obima učinjenih nedjela od strane srpskih snaga u proteklom oružanom sukobu. “Učinjeni zločini nisu neka povijesna slučajna oklonost, nego nesumnjivo predstavljaju planirane događaje od ljudi koji su željeli da se oni dogode” (Muratović, 2012: 18). Danas se traže uzroci i pojašnjenja, tehničke odrednice proteklog rata, ljudskih žrtava i materijalnog stradanja, do moralnih prosudbi i priziva ljudske savjesti pod fenomenom bezdušnog uništavanja i zla (Zorić, 1993: 415). Rat je bolan i tragičan za mnoge, a pojedina pitanja vezana za njega i danas su otvorena i traže se odgovori. Oružani sukobi su završeni na prostoru Bosne i Hercegovine prije više od dvije decenije, ali tragedija koja se desila i dalje je aktuelna i rane su otvorene. Pomirenje je dug i težak proces koji iziskuje spremnost na zajednički rad za otvoreno i objektivno suočavanje sa prošlošću.

4. PRESUDA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE

Presuda Međunarodnog suda pravde u slučaju tužbe Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore o primjeni Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, koja *de facto* oslobađa Srbiju odgovornosti za genocid, nije ispunila očekivanja žrtava zločina. S tim u vezi, Međunarodni sud pravde na samom početku upozorio je zastupnike Bosne i Hercegovine da je on u tom postupku nadležan samo za genocid definiran u toj Konvenciji, ali ne i za ostale ratne zločine i zločine protiv čovječnosti, pa ni za posljedice etničkoga čišćenja ukoliko nisu obuhvaćene tom Konvencijom (Degan, 2016).

Pravno posmatrano, od svih međunarodnih zločina zločin genocida najteže je dokazati. Osim zabranjenih djela nabrojanih u članku II Konvencije tužitelj mora dokazati u sudskom postupku i genocidnu namjeru izvršitelja i naredbodavaca tih zločina. Treba dakle dokazati da su konkretni zločini počinjeni s namjerom da se u potpunosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa (Degan, 2008). Ukoliko je tužitelj uspio dokazati počinjenje tih zločina, ali ne i genocidnu namjeru, radi se o zločinima protiv čovječnosti ili ratnim zločinima. Za njih je nadležan Međunarodni kazneni tribunal za bivšu Jugoslaviju, ali ne i Međunarodni sud

pravde u Hagu.* Sa druge strane kazneni tribunali nadležni su za kažnjavanje počinitelja u ličnom svojstvu, ali novčanu odštetu može dosuditi samo Međunarodni sud pravde ukoliko utvrdi kršenje ove Konvencije od strane neke države njezine stranke. Ova presuda otkrila je niz slabosti postupka pred Međunarodnim sudom pravde. Za razliku od kaznenog tribunala koji u svome sastavu ima tužiteljstvo koje utvrđuje po službenoj dužnosti počinjenje zločina i moguću genocidnu namjeru, takvo tijelo ne postoji u sklopu Međunarodnog suda pravde koji presuđuje sporove između država. Država tužiteljica u parnici pred Međunarodnim sudom sama je dužna da prikupi uvjerljive dokaze o počinjenim zločinima i o genocidnoj namjeri tužene države. Međutim ni ona, a ni sam Međunarodni sud pravde ne mogu prikupljati takve dokaze na teritoriji tužene države bez njenog pristanka (Degan, 2008). Tako da Bosna i Hercegovina nije bila u stanju da dokaže genocid na osnovu dokaza koje je ona mogla da prikupi. U presudi navodi se da za počinjeni zločin genocida u Srebrenici odgovornost snosi Vojska Republike Srpske sa njenim zapovjedništvom. Na jednom se mjestu u toj presudi konstatuje da je to Republika srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, a potom Republika Srpska, međutim ona nije ni tada ni kasnije bila međunarodno priznata kao država, ali je uživala izvjesnu *de facto* neovisnost. Na drugom se mjestu navodi da je ona imala *de facto* kontrolu nad značajnim područjem, i da je uživala lojalnost velikog broja bosanskih Srba. Bosna i Hercegovina tužila je SR Jugoslaviju, odnosno Srbiju i Crnu Goru, ona nije mogla tužiti Republiku Srpsku, koja je tada bila međunarodno nepriznata, a koja uz to danas čini jedan od dva entiteta države Bosne i Hercegovine (Degan, 2016).

Činjenica je da su i u Republici Srpskoj i tadašnjoj SR Jugoslaviji bile jednake ideologije koje su i dovele do ovakvih povreda međunarodnog prava. Ideologija je veoma značajna za zločin genocida jer bez nje teško da može da dođe do njega. Kod zločina genocida sve počinje od ideje, koja se zatim pretvara i sazrijeva u viši stupanj, što je predstavljeno u ideologiji koja sistematično širi osnovne postulate dehumanizacije i demonizacije ciljane grupe, preko priprema i planova, javnog podticanja, podstrekavanja, zatim

* Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju je sud Ujedinjenih naroda koji se bavio zločinima počinjenim tokom sukoba na Balkanu tokom devedesetih godina 20. stoljeća. Od svog osnivanja u svibnju 1993. godine nepovratno je promijenio sliku međunarodnog humanitarnog prava i pružio mogućnost žrtvama da iskažu strahote koje su vidjeli i doživjeli.

preko direktnog izvršavanja, saučesništva i pomaganja, pa sve do prikrivanja i negiranja (Cigar, 1995).

Presuda je donijela zaključak da nije dokazano da je Vojska Jugoslavije učestvovala u srebreničkom zločinu ili da je njeno političko vodstvo imalo udjela u njegovom pripremanju, planiranju ili izvršenju na drugi način. Navodi se da ima mnogo dokaza o neposrednom ili posrednom učestvovanju oficira Vojske Jugoslavije, zajedno sa Vojskom Republike Srpske u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini, ali ni Republika Srpska, ni njena vojska nisu bile u sastavu SR Jugoslavije. Degan, Đ., V., zaključuje da najslabija strana čitave ove presude leži u zaključku u tački (9) njena dispozitiva, da u pogledu kršenja obveze Srbije na prevenciju zločina, nalazi samoga Suda u tome dispozitivu predstavljaju primjerenu zadovoljštinu i da u ovom slučaju nalog za plaćanjem financijske kompenzacije ne bi bio primjeren. Degan, Đ., V., takođe zaključuje i to da je Sud ispitivao neposrednu uzročnu vezu (*causal nexus*) između genocida u Srebrenici i odgovornosti Srbije samo u vrijeme kada se taj masakr dogodio. Kod davanja zadovoljenja u ovom slučaju, tužitelj se pozvao na svoj sopstveni presedan iz presude o Krfskom tjesnacu iz 1949. godine u sporu između Velike Britanije i Albanije. U presudi iz 1949. godine Sud je uz Albaniju osudio i ponašanje Velike Britanije zbog toga što je u albanskom teritorijalnom moru samovoljno poduzela akciju deminiranja i prikupljanja dokaza i time prekršila suverenost te zemlje, s time u vezi Sud je u svojoj presudi pružio zadovoljštinu i Albaniji. Međutim, prilikom srebreničkoga masakra, ni prije njega, niko nije prekršio suverenost Srbije i Crne Gore (Degan, 2016).

Nesumnjiva namjera za izvršavanje zločina genocida u Bosni i Hercegovini uključuje sistematičan obrazac prisilnog preuzimanja vlasti, izvršavanja zločina, veličine, obrasca i intenziteta napada, velikog broja ubijenih, raseljavanja, deportacije i okrutno postupanje prema zatočenicima u koncentracionim logorima, ciljane napade na ključne osobe unutar grupe (Cassese, 2007). U toku sudskog procesa protiv Slobodana Miloševića, krajem svibnja 2003. godine, pristup arhivi Vrhovnog vijeća obrane ishodili su stručnjaci iz Međunarodnog kaznenog tribunala za bivšu Jugoslaviju. Na osnovu uvida u ovu dokumentaciju oni su utvrdili da ti dokumenti jasno pokazuju podređenost srpskih vođa u Bosni i Hercegovini i njihove vojske vlastima u Beogradu, te “da se van razumne sumnje može dokazati

odgovornost Slobodana Miloševića i njegove države za rat i zločine u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj” (Hartmann, 2007: 77).

Presuda je sudskim putem utvrdila i ubistvo oko 7000 vojno sposobnih muškaraca Bošnjaka u Srebrenici. Odgovornost za taj zločin genocida snose Vojska Republike Srpske i njeni politički naredbodavci. Uz to su utvrđeni masovni i teški zločini protiv čovječnosti i ratni zločini u drugim krajevima Bosne i Hercegovine, ali se Sud smatrao nenadležnim da osim vojske i vlasti Republike Srpske njihovu pripisivost utvrđuje i u odnosu na SR Jugoslaviju.

Posljedice koje presuda ima su dalji porast nacionalizma u Srbiji, ali i Bosni i Hercegovini, jer nacionalističke opcije jačaju i nacionalistička retorika u krugovima najviše vlasti kako u Republici Srpskoj tako i u Republici Srbiji (Tejić, 2007: 41). Spominje se ne samo da je Međunarodni sud pravde pokušao putem presude da osigura svakoj strani u sporu određeni vid zadovoljštine, nego i da se baš u vrijeme donošenja presude Kosovo proglasilo neovisnim, pa se vodilo računa da Srbija ne bude potpuni gubitnik time što će se proglasiti krivom za izvršenje zločina genocida. Iz onoga što je proizašlo nakon presude, može se pretpostaviti da su suci Međunarodnog suda pravde željeli uravnotežiti odnose strana u sporu te su pristali na kompromis. Ipak, teško je zamisliti da bi Međunarodni sud pravde kao najviši pravosudni organ Ujedinjenih naroda mogao biti rukovođen političkim pritiscima i da bi mogao podleći utjecaju političkih motiva. “Međunarodni sud pravde više je građanski nego kazneni sud, te je više naviknut da se osloni na zabilježene materijale nego na agresivno provođenje dokaza i u ovom postupku na neki način pokušao je da spriječi diplomatsko urušavanje Srbije” (Simons, 2007).

Presuda u slučaju spora Bosne i Hercegovine i Republike Srbije kao međunarodnopravni akt delegitimira Republiku Srpsku kao poseban entitet u Bosni i Hercegovini. Da je nekim slučajem presuda izrečena prije Daytonskog sporazuma, ne bi se Republici Srpskoj mogao priznati legitimitet zasebnog entiteta u državnom uređenju Bosne i Hercegovine. To bi bilo suprotno međunarodnom pravu da se jednoj paradržavnoj tvorevini nastaloj na genocidu i etničkom čišćenju daje pravni legitimitet. Nije ni moralno opravdano da takav entitet nastao zločinom uopće postoji, iako ga je Daytonski mirovni sporazum legalizirao, neznajući za izvršeni genocid. Srbija je proglašena odgovornom zbog nesprječavanja genocida, a posebni paralelni odnosi između Republike Srpske i Republike Srbije posljedica su

genocida. Jedna od osnovnih značajki ove presude jeste u tome što je to prva presuda u povijesti povodom spora u kojem je jedna država optužila drugu za genocid. Bosna i Hercegovina je time postala prva država u povijesti koja je “zatražila sudsku naredbu protiv već pokrenutih, raširenih zvjerstava koja su se činila protiv civilnog stanovništva” (Softić., 2011).

Presudom Međunarodnog suda pravde utvrđeno je kršenje preemptornih normi općeg međunarodnog prava sadržanih u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, od strane organa Republike Srpske. Genocid u Srebrenici koji se dogodio u srpnju 1995. godine smatra se u pravnoj teoriji i praksi najvećim počinjenim masovnim ubojstvima u Europi od kraja Drugog svjetskog rata (Softić, 2011). I pored toga Međunarodni sud pravde kao najviši pravosudni organ Ujedinjenih naroda oslobodio je Republiku Srbiju od neposredne odgovornosti za genocid u Bosni i Hercegovini, ali je presudio da je ona propustila da spriječi genocid i kazni počinitelje genocida koji se dogodio u Srebrenici. Ova presuda otvorila je čitav niz složenih pravnih i političkih pitanja ne samo između dvije države koje su bile u sporu nego i u samoj Bosni i Hercegovini.

5. ZAKLJUČAK

Međunarodni sud pravde prvi put u povijestio je utvrdio odgovornost jedne države zbog kršenja Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida. Predmet ovog spora nije bilo utvrđivanje karaktera oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, niti je utvrđivanje karaktera oružanog sukoba uslov za utvrđivanje postojanja genocida. Zločin genocida može se počinuti u bilo kojem oružanom sukobu, ali i u vrijeme mira. Stoga ovo pitanje nije bio predmet posebne pažnje Suda. Uprkos tome, Sud je baveći se pitanjem odgovornosti SR Jugoslavije za genocid počinjen u Bosni i Hercegovini utvrdio da je vojska SR Jugoslavije učestvovala u ratu u Bosni i Hercegovini. Sud konstatuje da postoji mnoštvo dokaza koji potvrđuju direktno ili indirektno učešće zvanične vojske SR Jugoslavije zajedno sa vojnim snagama bosanskih srba, u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini. Također, Sud je utvrdio da je SRJ tokom kritičnog perioda imala mogućnost utjecaja na bosanske Srbe koji su osmislili i proveli genocid u Srebrenici, za razliku od drugih država ugovornica Konvencije o genocidu, zahvaljujući jačini političkih, vojnih i finansijskih veza između SRJ s jedne, i Republike

Srpske i VRS s druge strane, koje su iako nešto slabije nego u prethodnom periodu, ipak i u vrijeme događanja u Srebrenici ostale veoma bliske. Sud je utvrdio da je u Bosni i Hercegovini počinjen genocid i da su počinio genocida postupali u ime Republike Srpske i izvršavali su dijelove javnih ovlasti Republike Srpske. Zločin genocida počinjen je u i oko Srebrenice koja je bila Rezolucijom Vijeća sigurnosti broj 819 od 16. travnja 1993. godine ustanovljena kao zaštićena zona Ujedinjenih naroda gdje je ubijeno više od 7000 vojno sposobnih muškaraca. Srbija nije ispunila obveze iz privremenih mjera koje je Sud naredio tako što je propustila poduzeti sve mjere koje je imala na raspolaganju da spriječi genocid u Srebrenici u srpnju 1995.godine. Od strane određenih vodećih političara u Bosni i Hercegovini negira se genocid u Srebrenici i na tome se gradi vlast godinama. Sve to za sada prolazi bez nekih sankcija iako zato postoje i ustavni i zakonski mehanizmi. Postoji inicijativa za donošenje Zakona o negiranju genocida kojom se protivi dio političara prije svega iz Republike Srpske. Ovakvi postupci mogu se shvatiti kao jedna vrsta nastavka genocida imajući u vidu kakve su posljedice ovakvog postupanja i da se genocid može izvršiti i u vrijeme mira.

LITERATURA

1. Bougarel, X., 2011. Od krivičnog zakona do memoranduma: upotrebe pojma "genocid" u komunističkoj Jugoslaviji, Političke perspektive. Vol. 1, No. 2. Zagreb: Fakultet političkih znanosti u Zagrebu.
2. Budimir, Z., 2015. Genocid nad Armencima: prvi moderni genocid. Političke analize, Vol. 6, No. 21. Zagreb: Centar za cjeloživotno obrazovanje Fakultet političkih znanosti.
3. Cassese, A., Gaeta, P., John, R., W., D., J., 2002. The Rome Statue of International Criminal Court: A Commentary. Vol. 1. Oxford: Oxford University Press.
4. Cassese, A., 2007. The ICJ ruling, Bosnia VS. Serbia, Shows Governmets Can Avoid Libality For Genocide, Even If They Are Found To Be Complicit In Genocide. Florence: Judgment
5. Cigar, N., 1995. Genocide in Bosnia: the policy of "ethnic cleansing". Texas: Texas A&M.
6. Čekić, S., 2007. Istraživanje žrtava genocida sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
7. Čekić, S., 2010. Zločini nad djecom Sarajeva u opsadi. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
8. Čekić, S., 2013. Milošević u ratu i u Haagu - Dokumentacija. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
9. Degan, Đ., V., 2008. Zločin genocida pred međunarodnim sudištima. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 58, No. 1-2. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
10. Degan, Đ., V., 2011. Međunarodno pravo. Zagreb: Školska knjiga.
11. Degan, Đ., V., 2016. Zločin genocida pred međunarodnim sudom u Haagu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. Vol. 53, No. 2. Split: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu.
12. Drost, N., P., 1959. The Crime of State-Penal protection for fudamental freedoms of persones and people. Vol. 1. Leyden: Sythoff.

13. Galli, T., 2016. Analiza presude Međunarodnog suda u sporu o primjeni Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida između Republike Hrvatske i Republike Srbije. Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske. Vol. 7, No. 1. Zagreb: Akademija pravnih znanosti Hrvatske.
14. Hasić, Z., 2011. Međunarodnopravni aspekti presude Međunarodnog suda pravde o genocidu u Bosni i Hercegovini. Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. srpnja 2009. godine u Potočarima. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
15. Hartmann, F., 2007. Mir i kazna, tajni ratovi međunarodne politike i pravosuđa, Sarajevo: Baybook.
16. Lemkin, R., 1944. Axis Rule in Occupied Europe, Washington: Carnegie Endowment for Internat. Peace.
17. Lemkin, R., 1947. Genocide as a Crime under International Law. American Journal of International Law, Vol. 41, No. 1. Cambridge: American Society of International Law.
18. Leupold, D., 2015. Dekodiranje narativa mržnje: armenski i turski nacionalni mitovi kao putevi prema 1915. godini. Političke analize, Vol. 6, No. 21. Zagreb: Centar za cjeloživotno obrazovanje Fakultet političkih znanosti.
19. Lemkin, R., 2005. Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress. Clark, New Jersey: The Lawbook Exchange.
20. Munivrana, V., M., 2011. Etničko čišćenje kao oblik genocida? Hrvatsko zakonodavstvo i praksa u svjetlu međunarodnih izvora. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 61, No. 6. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
21. Muller, D., 2007. Procedural developments at the international court of justice, The Law and Practice of International Courts and Tribunals, Vol. 6. Leiden: Brill Nijhoff.
22. Muratović, R., 2012. Holokaust nad Jevrejima i genocid na Bošnjacima. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
23. Rosenne, S., 1985. The Law and Practice of the International Court. New York: Springer.

24. Tejić, M., 2007. Odgovornost Srbije za genocid – primena Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida. Časopis Temida. Vol. 7, No. 1. Beograd: Viktimološko društvo Srbije.
25. Todorović, D., 2006. Terorizam i ideologija, Pravni sistem Srbije i standardi Evropske unije i Saveta Evrope-Knjiga I. Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac.
26. Simons, M., 2007. Genocide Court Ruled For Serbia Withou Seeing Full War Archive, New York: New York Times.
27. Softić, S. 2011. Pravne posljedice presude Međunarodnog suda pravde zbog kršenja Konvencije o genocidu. Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije, održane 10. i 11. srpnja 2009. godine u Potočarima. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
28. Šarić, S., 2010. Velikosrpska ideologija, Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
29. Vajs, A., 1949. Zločin genocida u međunarodnom pravu. Međunarodni problemi, Vol. 1, No. 1, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
30. Wise, M., E., 1991. Extradition: The Hypothesis of a Civitas Maxima and the Maxim Aut Dedere Aut judicare. International Review of Penal Law. Vol. 62, No. 109, Paris: ERES.
31. Zorić, D., 1993. Povijest kao prostor. Genocid i migracije naroda. Bogoslovska smotra. Vol. 63, No. 3-4. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.